

Správy

SLOVENSKO A UNIVERZITA MATEJA BELA V PROCESSE SPOLOČNÉHO PROGRAMOVANIA V OBLASTI KULTÚRNEHO DEDIČSTVA A GLOBÁLNEJ ZMENY V EURÓPSKOM VÝSKUMNOM PRIESTORE

SLOVAKIA AND MATEJ BEL UNIVERSITY IN THE JOINT PROGRAMMING

ON CULTURAL HERITAGE IN EUROPEAN RESEARCH AREA

Radoslava Kanianska, Ivan Murin

Ing. Radoslava Kanianska, CSc., PhDr. Ivan Murin, PhD., Univerzita Mateja Bela v
Banskej

Bystrici, Fakulta prírodných vied, Katedra životného prostredia, Tajovského 40, 974 01
Banská

Bystrica, e-mail: Radoslava.Kanianska@umb.sk, Ivan.Murin@umb.sk

Abstrakt: Národné výskumné programy EÚ patria medzi špičkové a najefektívnejšie vo svetovom meradle. Fungujú však v európskom priestore izolovane. Uvedomujúc si túto skutočnosť, v roku 2008 Európska komisia zahájila proces Spoločného programovania (SP). Hlavným cieľom je sústrediť národné výskumné iniciatívy a vytvoriť spoločnú platformu európskeho výskumu. V roku 2009 bolo identifikovaných 10 oblastí výskumu, ktoré sú zapojené do Spoločného programovania. Spoločná programovacia iniciatíva Kultúrne dedičstvo a globálna zmena: nová výzva pre Európu (SPI KD) je jednou z nich a je zameraná na ochranu kultúrneho dedičstva v čase globálnej zmeny. V rámci SPI KD sa členské krajiny dohodli vytvoriť štruktúry rozhodovacie – Správna rada a výkonné – Výkonný výbor, kde má Slovensko svojich zástupcov aj z UMB. Aby boli naplnené vízie a strategické ciele SPI KD bol v rámci 7. Rámcového programu podporený projekt Koordinácia aktivít na podporu implementácie Spoločnej programovacej iniciatívy zameranej na kultúrne dedičstvo a globálnu zmenu: nová výzva pre Európu, ktorý koordinuje Ministerstvo kultúrneho dedičstva a aktivít Talianska. Slovensko, zastúpené aj UMB, je asociovaným partnerom projektu. Jedným z hlavných výstupov tohto projektu bude Strategický výskumný program. Na národnej úrovni boli sformované Národné konzultačné panely ako poradné orgány. Národný konzultačný panel Slovenska (NKP SK) združuje odborníkov z oblasti hmotného, nehmotného a digitálneho kultúrneho dedičstva.

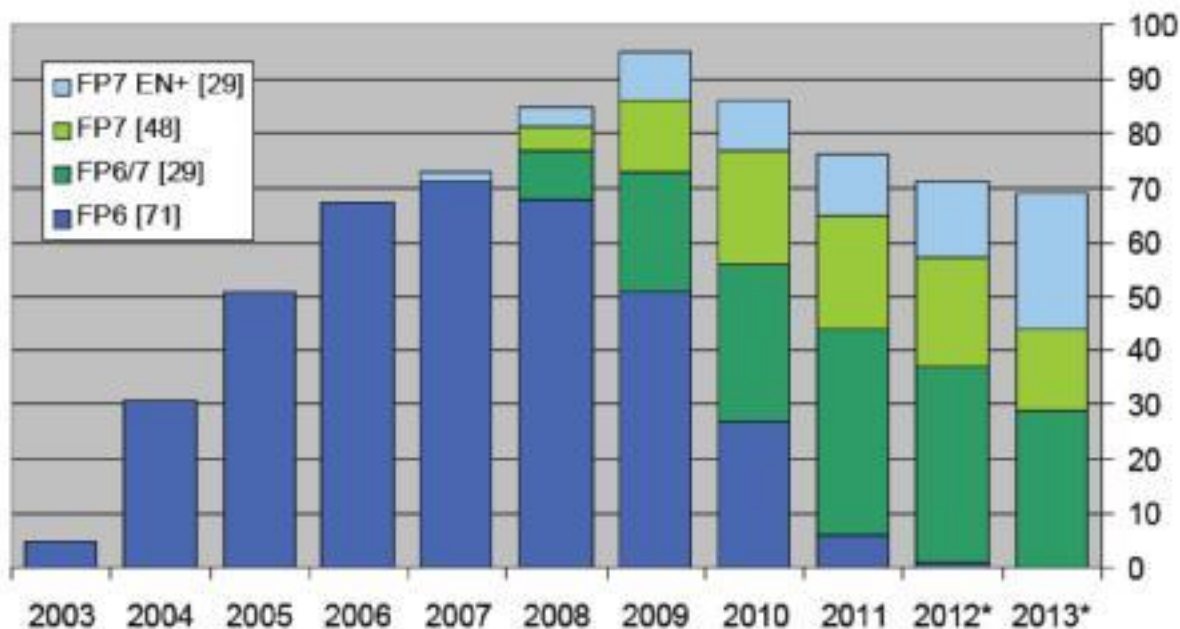
Abstract: European national research programmes are among the world's first and most effective. However, they work in the European space in isolation. Taking this fact into account, in 2008, European Commission initiated Joint Programming (JP). The main objective is putting national research initiatives together and thus to create a common platform for European research. In 2009, 10 Joint Programming Initiatives have been launched. Joint Programming Initiative on Cultural Heritage and Global Change: A new Challenge for Europe (JPI CH) is one of them and is aimed at protection of cultural heritage in the face of global change. For the JPI CH implementation the Member States decided to adopt a decision and executive structures, Government and Executive board with the Slovak representatives also from the UMB. The Seventh Framework Programme supported the project Coordination Action in support of the implementation of a Joint Programming Initiative on Cultural Heritage and Global Change: a new challenge for Europe (JHEP) aiming to reach the visions and strategic objectives of JPI CH. The project coordinator is Ministry of Cultural Heritage and Activities, Italy. Slovakia represented by UMB is associated country. The main project output is Strategic research agenda. At national level were set up as advisory bodies National consultation panels. Slovak National consultation panel associates experts in the field of tangible, intangible and digital cultural heritage.

Výskum v EÚ

Národné výskumné programy EÚ patria medzi špičkové vo svetovom meradle. V súčasnej podobe však nie sú schopné čeliť aktuálnym výzvam ako je riešenie problematiky klimatickej zmeny, energetickej a potravinovej bezpečnosti či zdravia starnúcej populácie. Príčinou tohto stavu je fakt, že národné výskumné programy fungujú v európskom priestore izolovane, čo sa odráža vo fragmentácii európskeho výskumu a jeho neefektívnosti. Pritom výskumná práca môže zohrať zásadnú úlohu pri riešení naliehavých spoločenských výziev. Vysoká náročnosť týchto výziev v súčasnosti vyžaduje integrovaný prístup ich riešenia.

Uvedomujúc si túto skutočnosť, v roku 2008 Európska komisia zahájila proces *Spoločného programovania* – SP (Joint Programming – JP). Zahájenie tohto procesu má smerovať k naplneniu ambiciózných strategických cieľov Európskej únie zakotvených v novej hospodárskej stratégii v Európe *Európa 2020* (EC, 2010) ako aj v tzv. *Zelenom dokumente Európskej komisie zo 4.4.2007 Európsky výskumný priestor: Nové perspektívy* (EC, 2007). Dokument *Európsky výskumný priestor: Nové perspektívy* sa zameriava na zhodnotenie výskumu a jeho budúcej orientácie ako jedného z kľúčových elementov EÚ – *Európskeho výskumného priestoru* – EVP (European Research Area – ERA). EVP by mal v budúcnosti zabezpečiť:

- adekvátne výskumné kapacity a mobilitu výskumných pracovníkov medzi inštitúciami, krajinami,
- spoločnú výskumnú infraštruktúru, integrované siete dostupné pre výskumné tímy,
- excelentné centrá výskumu zapojené do spolupráce s verejným aj súkromným sektorom, tvoriace partnerstvá a interdisciplinárne „klastre“,
- výmenu a zdieľanie znalostí najmä medzi výskumom podporovaným verejnými zdrojmi a súkromným sektorom ako aj verejnosťou,
- dobre koordinované výskumné programy a priority, najmä spoločné výskumné programy na európskej úrovni zahŕňajúce spoločné priority, koordináciu pri implementovaní a hodnotení,
- otvorenie Európskeho výskumného priestoru svetu, najmä susediacim krajinám a ekonomicky silným zoskupeniam.

Obr 1 Prehľad štrukturálnych výziev z rámcového programu EÚ (FP).

Fig 1 Brief summary of structural calls from Framework Programm EU (FP).

Zdroj / Source: DG Research Innovation European Research Area, Unit B4 – Joint Programming, Jorg Niehoff

Spoločné programovanie

Hlavným cieľom *Spoločného programovania* je sústrediť národné výskumné iniciatívy do spoločného riešenia aktuálnych problémov a tak vytvoriť spoločnú platformu európskeho výskumu, čím sa okrem iného prispeje aj k efektívnemu využívaniu verejných európskych zdrojov. Celý

proces je založený na partnerskom princípe, dobrovoľnosti a vzájomnej dohode zúčastnených strán, ktoré pristupujú do *Spoločných programovacích iniciatív – SPI* (Joint Programming Initiative – JPI). Proces spoločného programovania vošiel do platnosti vydaním *Oznámenia Komisie*

COM(2008)468final Smerom k spoločnému programovaniu vo výskume: Spoluprácou k efektívnemu riešeniu spoločných výziev (CEC, 2008). V oznámení sú identifikované tri štádiá tohto procesu:

- zdefinovanie konkrétnej oblasti výskumu, vytvorenie jej rámca a stanovenie hlavných cieľov,
- vypracovanie Strategického výskumného programu – SVP (Strategic Research Agenda – SRA) smerujúceho k naplneniu špecifických, merateľných a dosiahnuteľných cieľov,
- implementácia SVP, kedy by malo dôjsť k harmonizácii a zjednoteniu rôznych národných podpôr a programov do jednej Spoločnej programovacej iniciatívy krajín EÚ, vrátane, alebo aj bez, podpory EU fondov poskytovaných prostredníctvom rámcových programov.

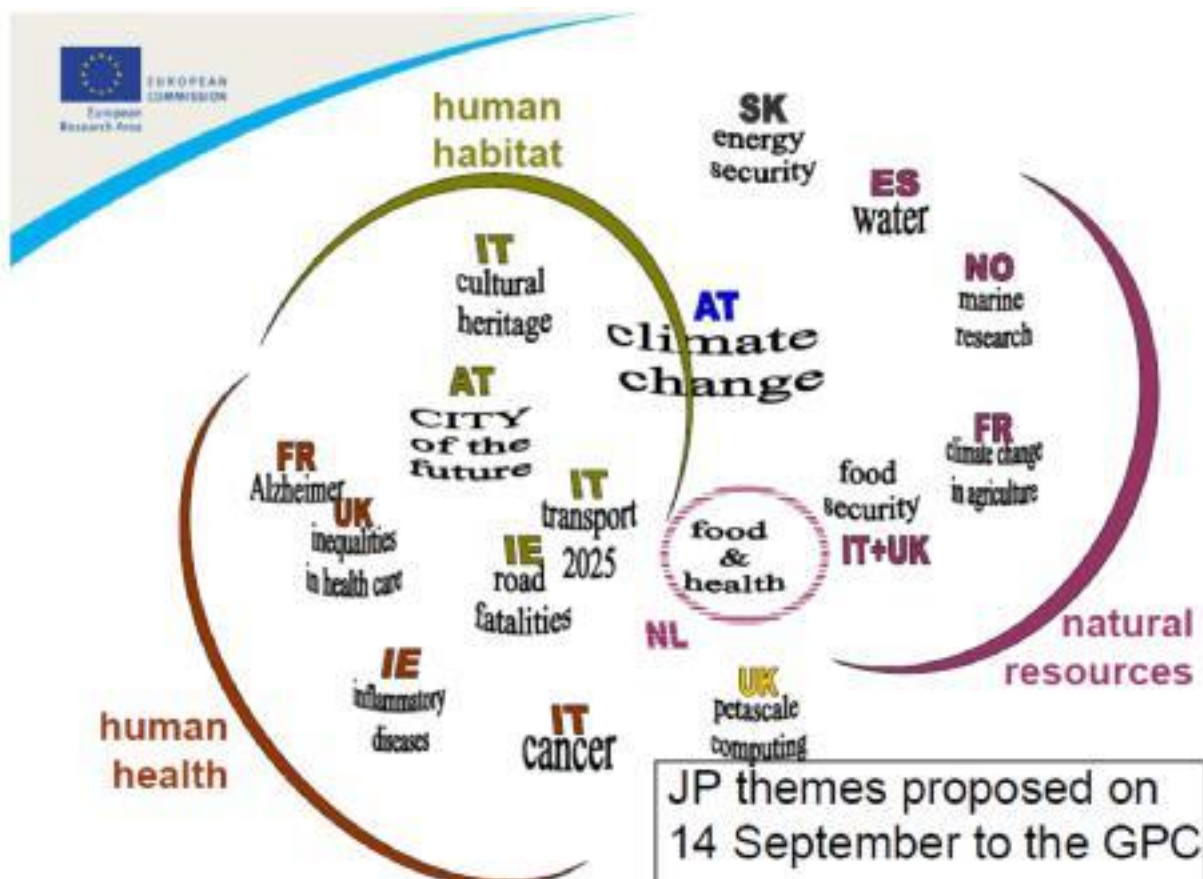
Spoločné programovanie by malo prispieť k:

- určeniu priorít, princípov a postupov vo výskume určitej oblasti,
- vytvoreniu spoločných metodologických postupov a kritérií uplatňovaných pri hodnotení národných a regionálnych programov,
- definovaniu princípov cezhraničnej spolupráce a financovaniu takéhoto výskumu,
- prijatiu efektívnych opatrení zameraných na ochranu duševného vlastníctva na jednej strane a na šírenie dosiahnutých výsledkov výskumu a ich uplatnenie na strane druhej.

Na základe prijatých dokumentov bolo v roku 2009 identifikovaných 10 oblastí výskumu, ktoré sú zapojené do Spoločného programovania. Ide o oblasť:

- Alzheimerova choroba a iné neurodegeneratívne ochorenia,
- Poľnohospodárstvo, potravinová bezpečnosť a klimatická zmena,
- Zdravá výživa pre zdravý život,

- **Kultúrne dedičstvo a globálna zmena: nová výzva pre Európu,**
- Urbánna Európa – globálne problémy urbanizácie, spoločné európske riešenia,
- Spoločné znalosti o klíme v Európe,
- Viac rokov, lepší život – potenciál a výzvy v oblasti demografických zmien,
- Antimikrobiálna rezistencia – výzva v mikrobiológii - narastajúce nebezpečenstvo pre ľudské zdravie,
- Voda ako výzva v meniacom sa svete,
- Zdravé a produktívne moria a oceány.

Obr 2 Prvá konceptuálna mapa priorít výskumu (14. september 2009) v Spoločnom programovaní (JPI) v 3 oblastiach a ich presahoch – zdravie človeka (human health), prostredie človeka (human habitat) a prírodné zdroje (natural resources).

Fig 2 First conceptual map of research priorities (14th of September 2009) in Joint Programming (JPI), 3 areas and enjambment – Human health, Human habitat, Natural resources

Zdroj/Source: Recent policy developments in the European Research Area, Conference of Peripheral

Maritime Regions of Europe, Brusel, 8. decembra 2009, European Commission, Research Directorate-General, Cyril Robin-Champigneul, European Research Area Policy

Spoločná programovacia iniciatíva Kultúrne dedičstvo a globálna zmena: nová výzva pre Európu

Spoločná programovacia iniciatíva Kultúrne dedičstvo a globálna zmena: nová výzva pre Európu –

SPI KD (Joint Programming Initiative on Cultural Heritage and Global Change: A new Challenge for Europe – JPI CH) vznikla ako jedna z 10 spoločných výskumných iniciatív EÚ a je zameraná na problematiku kultúrneho dedičstva.

Európske kultúrne dedičstvo sa v celosvetovom meradle vyznačuje najväčšou diverzitou a každoročne priťahuje milióny návštevníkov. Je podstatou kultúrnej identity a integrity národov žijúcich v EÚ. Zohráva aj mimoriadnu úlohu v ekonomike, najmä v sektore cestovného ruchu, prispieva k riešeniu problematiky nezamestnanosti. V súčasnosti je však kultúrne dedičstvo, hmotné aj nehmotné, vystavené mnohým hrozbám vrátane klimatickej zmeny, znečisťovania životného prostredia, narastajúcej urbanizácie, masového turizmu, nedbanlivosti, vandalizmu a terorizmu. Preto je ochrana kultúrneho dedičstva v období globálnej zmeny v centre záujmu nielen politikov, úradníkov, ale aj všetkých dotknutých strán vrátane obyvateľstva (GB, EB JPICH, 2010).

Nato, aby sa zastavil postupný úpadok a znehodnocovanie kultúrneho dedičstva je nutné prijať efektívnu stratégiu, metódy a nástroje jeho ochrany. Za týmto účelom bola zahájená SPI KD a boli vytvorené štruktúry rozhodovacie – Správna rada SPI KD (JPI Government board) a výkonné –

Výkonný výbor JPI (JPI Executive board). Ministerstvo školstva, vedy výskumu a športu SR nominovalo do Správnej rady a Výkonného výboru 1 zástupkyňu z MŠVVŠ SR a dvoch zástupcov z Katedry životného prostredia Fakulty prírodných vied UMB.

Aby boli naplnené vízie a strategické ciele SPI KD bol v rámci 7. Rámcového programu podporený projekt *Koordinácia aktivít na podporu implementácie Spoločnej programovacej iniciatívy zameranej na kultúrne dedičstvo a globálnu zmenu: nová výzva pre Európu* (Coordination Action in support of the implementation of a Joint Programming Initiative on Cultural Heritage and Global Change: a new challenge for Europe – JHEP), ktorý koordinuje Ministerstvo kultúrneho dedičstva a aktivít Talianska. Slovensko je asociovaným partnerom projektu a pracujú v ňom nominovaní členovia Správnej rady a Výkonného výboru SPI. Hlavnými výstupmi tohto projektu bude Strategický výskumný program v oblasti kultúrneho dedičstva a Akčný plán zameraný okrem iného aj na rozširovanie partnerstiev medzi členmi SPI KD a ostatnými krajinami EÚ, krajinami susediacimi s EÚ a krajinami s vyspelými ekonomikami.

Cieľom Strategického výskumného programu je:

- identifikovať priority v oblasti výskumu kultúrneho dedičstva v EÚ,
- odstrániť existujúce nedostatky vo výskume kultúrneho dedičstva a zavádzanie inovačných metód,
- zosúladiť Strategický výskumný program s národnými programami,
- zabezpečiť spoluprácu s verejnosťou, verejným a privátnym sektorom,
- posilniť vzájomnú prepojenosť medzi výskumom a politikou,
- posilniť Európsky výskumný priestor.

Za účelom vypracovania Strategického výskumného programu boli na národných úrovniach sformované Národné konzultačné panely ako poradné orgány. Ich vytvoreniu v rámci Slovenska predchádzali spoločné stretnutia odborníkov – Okrúhly stôl k problematike kultúrneho dedičstva, zorganizovaný v roku 2011 a 2012 na pôde UMB v Banskej Bystrici. Národný konzultačný panel Slovenska (NKP SK) združuje 6 odborníkov z oblasti hmotného, nehmotného a digitálneho kultúrneho dedičstva. Jeho jadro tvoria výskumníci UMB z Katedry životného prostredia Fakulty prírodných vied a z Centra vedy a výskumu UMB z Inštitútu sociálnych a kultúrnych štúdií Fakulty humanitných vied. Členovia NKP SK prispievajú svojimi skúsenosťami a návrhmi k formulovaniu stratégií a napĺňaniu Akčného plánu.

V rámci iniciatívy a projektu boli vytvorené www stránky (<http://www.heritageportal.eu/>, <http://www.jpi-culturalheritage.eu/>) prezentujúce informácie týkajúce sa procesu SPI KD ako aj projektu JHEP. Informujú aj o tom, že 10.1 2013 bola otvorená pilotná medzinárodná výzva na predkladanie projektov zameraných na podporu výskumných projektov v oblasti kultúrneho dedičstva. Realizácia projektu je naplánovaná na obdobie troch rokov a očakáva sa, že vytvorí nevyhnutnú podporu na efektívne fungovanie SPI KD.

Obr 3 Zahajovací míting partnerov 7RP projektu FP7-JPROG-2011-RTD č. ENV-2011.3.2.2-1 dňa 28. októbra 2011 v Ríme, kde je Univerzita Mateja Bela asociovaný partner zastupujúci Slovenskú republiku.

Fig 3 Kick-off meeting of FP7 partners in project FP7-JPROG-2011-RTD No. ENV-2011.3.2.2-1, 28th of October 2011 in Roma, Matej Bel University is involved as associate partner, represented Slovak republic.

Zdroj/Source: <http://www.jpi-culturalheritage.eu>

Chronológia činností súvisiaca s etablovaním iniciatívy SPI KD na UMB

2009 konštituovanie iniciatív JPI základe rozhodnutia Rady ministrov EÚ
2010 naštartovanie pilotnej výzvy JPI Alzheimer – výzva na konštituovanie ďalších výskumných tém
5.II.2010 stretnutie zástupcov štátov EÚ – iniciatívy JPI k priorite Kultúrne dedičstvo a Globálna zmena pod vedením Ministerstva školstva a kultúry Talianskej republiky v Ríme , vypracovanie Cestovnej mapy a prípravných dokumentov
26.III.2010 vymedzenie základných kritérií pre Správnu radu, Výkonný výbor, Vedecký výbor, Indexy Strategických vízií – Slovenskú republiku zastupoval ako asociovaný partner nominant z UMB
16.IV.2010 definovanie pracovných skupín, štruktúra a návrhy Vision document JPI CH
9. jún 2010 I. okrúhly stôl JPI CH Slovensko vedený pod gesciou UMB, vyhlásenie slovenských inštitúcií s výskumom v oblasti kultúrneho dedičstva o pripojení sa k iniciatíve a delegovaní zástupcov UMB v jej orgánoch
16.VII.2010 zostavenie pracovných skupín (WP), prijatie Slovenska za riadneho člena iniciatívy a vypracovanie 7RP projektu JHEP
26. november 2010 ERA Comp Council prednesená Správa o pripravenosti (FC) v JPI CH
December 2010 úvodné stretnutie riešiteľov 7RP projektu FP7-JPROG-2011-RTD č. ENV-2011.3.2.2-1
Rok 2011 postupovanie podľa harmonogramu projektu – pravidelné stretnutie zástupcov UMB s vedením sekcie Veda a Výskum Ministerstva školstva SR.
16.3.2012 II. okrúhly stôl JPI CH Slovensko vedený pod gesciou UMB, konštituovanie Národného konzultačného panela Slovensko (NKP)
12. december 2012 stretnutie zástupcov UMB s vedením sekcie Veda a Výskum Ministerstva školstva SR s plánovanými aktivitami pre rok 2013 : zapracovanie priorít Slovenska do Strategiekej výskumnej agendy JPI CH, posúdenie vstupu slovenských vedeckých inštitúcií do Spoločného výskumného priestoru (SRA), návrh na inštituovanie Národného výskumného panelu do formy vedecko-výskumného klastra

Literatúra

- Commission of the European Communities. 2008. *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions, Towards Joint Programming in Research : Working together to tackle common challenges more effectively*. Brussels, COM(2008)468 final. 13 s.
- European Commission. 2010. *Communication from the Commission EUROPE 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth*. COM(2010)2020. 37 s.
- European Commission. 2007. *The European research Area: New Perspectives*. Green Paper 04.04.2007. 32 s. ISBN 978-92-79-05534-8.
- Governing Board, Executive Board of Joint Programming Initiative Cultural Heritage. 2010. *The Joint Programming Initiative on Cultural Heritage and Global Change: A new challenge for Europe*. Vision document, 2010. 46 s.